

BARBARA BURCHARD

SPRAWOZDANIE Z POSZUKIWAŃ OSADY KULTURY CZASZ LEJOWATYCH W LELOWICACH, POW. PROSZOWICE, W LATACH 1963—1964

Badania prowadzone w latach 1963 i 1964 w Lelowicach były kontynuacją poszukiwań rozpoczętych w roku 1962¹. Stanowisko to zostało odkryte przez Mariana Wawrzenieckiego w końcu ubiegłego stulecia. Wydobyte wówczas materiały oraz sugestie odkrywcy, wyrażone w relacjach z przeprowadzonych wówczas badań, o wielkim zagęszczeniu obiektów na dużej przestrzeni rokowały istnienie w Lelowicach intensywnego osadnictwa kultury czasz lejowatych.

Systematyczne zbadanie dużego zespołu osadniczego na południowym obszarze zasięgu kultury czasz lejowatych w Polsce jest niezbędne do rozszerzenia ciągle jeszcze zbyt szczupłej bazy źródłowej zagadnienia osadnictwa tej kultury na terenie Małopolski. Stąd szczególną uwagę zwrócono na stanowiska występujące na terenie lessów krakowsko-miechowskich.

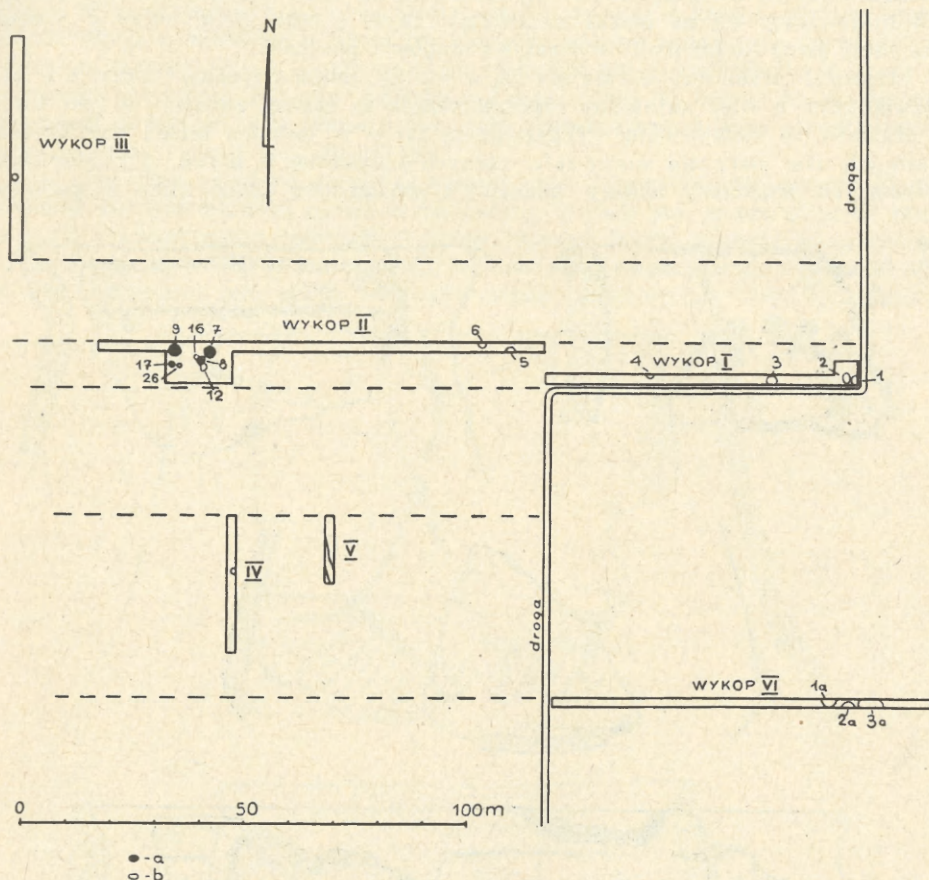
Bardzo szczupłe fundusze, otrzymywane w poszczególnych sezonach wykopaliskowych, nie pozwoliły na przeprowadzenie jednorazowej, wyczerpującej penetracji terenu. Ponawiane poszukiwania w trzech kolejnych sezonach wykopaliskowych nie dały jednak spodziewanych rezultatów.

Teren występowania odkrytych przez M. Wawrzenieckiego materiałów kultury czasz lejowatych stanowi rozległe wzgórze zwane dawniej Zachoinie, pokryte polami uprawnymi, opadające łagodnie w kierunku południowo-wschodnim ku dolince poroślej podmokłymi łąkami oraz przepływającemu przez nią małemu ciekowi wodnemu. W wyborze punktów założenia wykopów poszukiwawczych kierowano się schematycznym planem terenu badań, sporządzonym odrębnie przez M. Wawrzenieckiego. Przestrzeń objęta poszukiwaniami rozciągała się na ok. 200 m × 150 m, pocięto ją rowami szerokimi na 2 m, o łącznej długości ok. 300 m (ryc. 1). W wyniku odsłonięcia tej dość znacznej przestrzeni natrafiono na jedno tylko skupisko składające się z 4 jam kultury czasz lejowatych oraz na liczne ślady rozproszonego osadnictwa kultury łużyckiej. Z badań M. Wawrzenieckiego na wzgórzu Zachoinie pochodzi także znaczna ilość materiałów kultury łużyckiej, o których występowaniu nie wspomina w sprawozdaniach. Nasuwa się więc przypuszczenie, że na sugerowaną przez odkrywcę wielkość osady kultury czasz lejowatych składają się w znacznej mierze ślady osadnictwa kultury łużyckiej.

Wymienione wyżej 4 jamy kultury czasz lejowatych są położone blisko kulmi-

¹ B. Burchard, *Sprawozdanie z wstępnych badań archeologicznych na osadzie kultury czasz lejowatych w Lelowicach, pow. Proszowice, w 1962 roku*, „Spraw. Arch.”, t. 16: 1964, s. 44—46.

nacji wzgórza. Jamy 7 i 8 niemal się ze sobą łączą w dolnej partii, Jama 7, wyeksplorowana w pierwszym roku badań², jest największa (średn. 3 m × 2,80 m, głęb. 2,50 m), ma dno nieckowate, nierówne; wypełnisko w dolnej partii jamy ma charakter zmywowy, w partiach wyższych zawiera wiele brył polepy i lessu. Sąsiadująca

Ryc. 1. Lelowice, pow. Proszowice. Plan sytuacyjny rozmieszczenia wykopów archeologicznych:

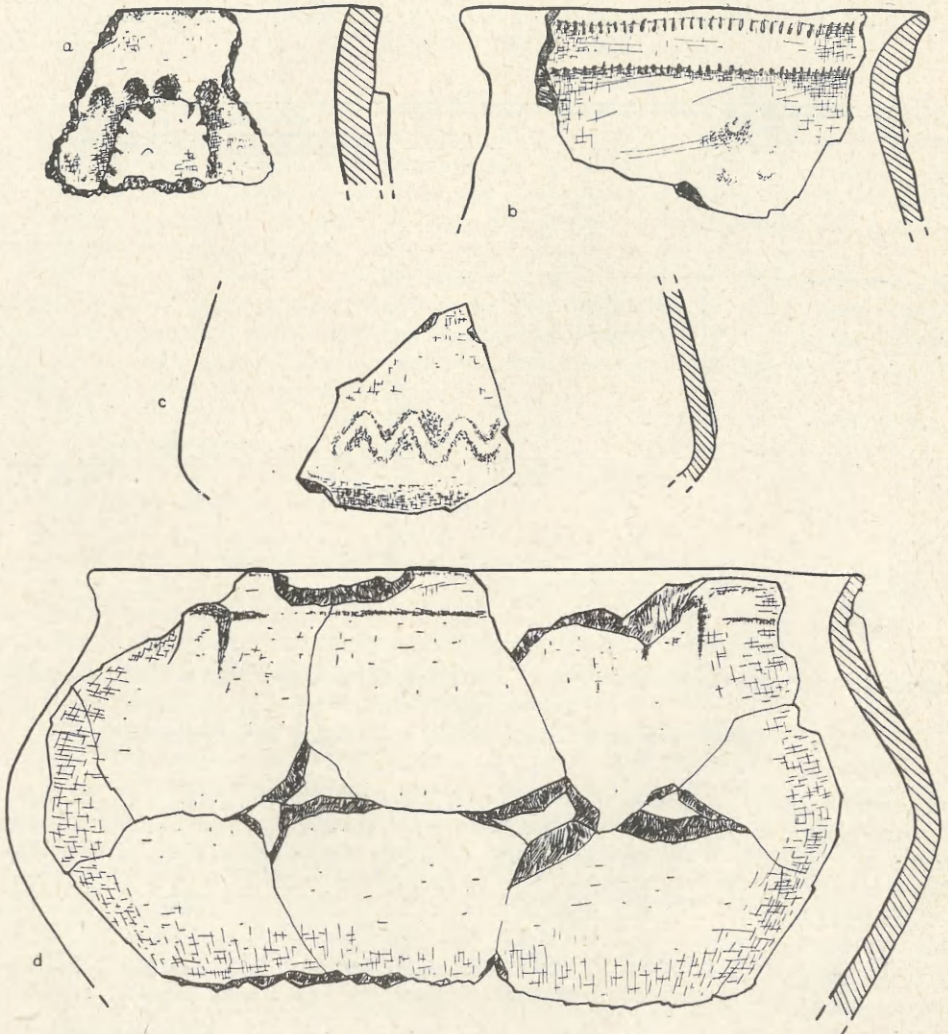
a — obiekty kultury czasz lejowatych; b — obiekty kultury łużyckiej

od strony zachodniej z jamą 7 jama 8 jest mniejsza (średn. górna 1,60 m, dolna 2,60 m, głęb. 1,50, o rzucie poziomym kolistym i rozszerza się ku dołowi trapezowato, dno płaskie. W wypełnisku jamy znajduje się znaczna ilość brył polepy. Jama 9 znajduje się w odległości 5 m na zachód od jamy 7. W rzucie poziomym kolistą (średn. 2,60 m × 2,30 m, głęb. 1,80 m), rozszerza się trapezowato ku płaskiemu dnu. Wypełnisko jej stanowi szara ziemia z licznymi przekładkami lessowymi. Mniej więcej w połowie głębokości występuje ziemia spopieleną, przemieszaną z przepalonymi grudkami polepy oraz węgielkami drzewnymi. Niewielka jama 17 znajduje

² Burchard, *op. cit.*, ryc. 2, s. 46.

się w odległości 2 m na południe od jamy 9. Jest to nieduże zagłębienie o regularnym zarysie kolistym (średn. 1,60 m, głęb. 0,90 m) w rzucie poziomym i dnie nieckowatym nieco opadającym ku wschodowi. Wypełnisko stanowi jednolita, szara ziemia. Funkcja tych jam i ich wzajemny stosunek nie są możliwe do określenia, ponieważ nie wiadomo, czy stanowią one zamknięty zespół. Tylko jama 7 ze względu na rozmiary kwalifikowałaby się na obiekt mieszkalny. Bryły polepy znajduwane w jamach posiadają ślady konstrukcji — negatywy słupów i plecionek.

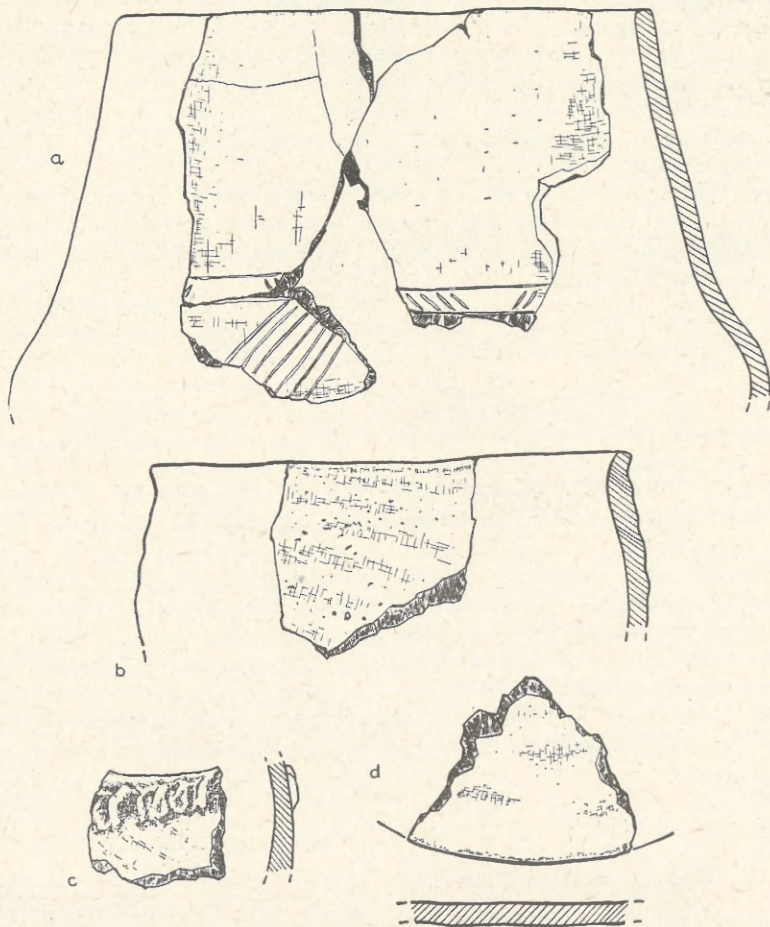
Materiał ceramiczny, znajdujący się w jamach, posiada typową proporcję w zestawie form, a więc najliczniej reprezentowane są czasze lejowate, w tym wiele z ornamentem stemplowym wykonywanym także w technice ścięgu bruzdowego, następnie tzw. naczynia workowate, różnych rozmiarów, z listwą, o krawędziach nacinanych, fragmenty amfory baniastej z ornamentem kótek, kilka fragmentów

Ryc. 2. Lełowice, pow. Proszowice. Ceramika kultury czasz lejowatych

flasz z kryzą, kilka fragmentów uch *ansa lunata* oraz fragmenty małych czarek. Z form mniej typowych — naczynie szerokootworowe, dwustożkowate, z guzkami pod krawędzią w formie jakby dolnego przyczepu ucha kolankowatego (ryc. 2d). Interesujący jest fragment naczynia z ornamentem plastycznego zygzaku (ryc. 2c). Wreszcie znaleziono 2 niewielkie fragmenty ceramiczne z ornamentem żłobkowym, promienistym. W tworzywie ceramicznym uderza znaczna domieszka żwirku. Wyroby krzemienne reprezentowane są kilkoma fragmentami wiórów obustronnie załuskanych, z surowca szarego biało nakrapianego. Do rzadkości należy znalezienie w jamie 7 fragmentu obsydianu. Ponadto znaleziono 2 rozcieracze do żaren. Na podstawie pobieżnego przeglądu dość licznych materiałów kostnych stwierdzono występowanie bydła rogatego, świni i kozy lub owcy.

To niewielkie skupisko obiektów kultury czasz lejewatych nie upoważnia do czynienia żadnych bardziej ogólnych stwierdzeń. Wydaje się, że mamy tu do czynienia ze śladami pobytu niewielkiej grupy ludzkiej, która zapewne przez krótki okres czasu pozostawała w tym miejscu. Obfitość form ceramicznych występujących na tym stanowisku pozwoli na zaklasyfikowanie chronologiczne tych materiałów,

Ryc. 3, Lelowice, pow. Proszowice. Ceramika kultury łużyckiej

gdy zostanie dokonane sprecyzowanie schematu podziału chronologicznego i przestrzennego kultury czasów lejewatych na terenie Małopolski.

Ślady osadnictwa łużyckiego częściowo nawarstwiają się na obiekty kultury czasów lejewatych (wykop II — jama 12), ponadto rozproszone są po całym wzgórzu Zachoinie. Wykopy poszukiwawcze natrafiły na kilka odosobnionych, niewielkich obiektów — jam (wykop I, II), na skupiska 3 większych jam, o średnicach 3,5 m—5 m (wykop VI), przypuszczalnie na rów (wykop V) (ryc. 1) oraz na liczne materiały znajdujące się luźno w ziemi ornej. Obiekty te nie zostały wyeksplorowane, tylko naniesiono na plan ich zarysy po zdjęciu ziemi ornej. Wyeksplorowano kilka małych jam nawarstwiających się na obiekty kultury czasów lejewatych względnie znajdujące się w ich najbliższym sąsiedztwie. Dokonano przekroju poprzecznego przez rów szerokości ok. 2 m, głębokości od powierzchni ziemi ornej ok. 0,90 m, zwężający się lekko ku dołowi, o dnie płaskim. Na podstawie wstępnej analizy materiału ceramicznego wyróżniono kilka typowych form, a to: wazy z wysoką, stożkowato zwężającą się ku górze szyją, z ornamentem poziomych linii rytych i jakby ukośnych frędzli z linii rytych u nasady szyi, naczynia jajowate o powierzchni chropowatej, mazanej, wygładzanej tylko przy brzegu i wewnątrz, posiadające w kilku wypadkach ornament w postaci plastycznej listwy karbowanej, placki z jedną powierzchnią gładką, drugą mazaną lub z dołkami, czerpaki półkuliste z wgłębionym dnem (ryc. 3a—d). W tworzywie ceramicznym występuje znaczna domieszka żwirku lub tłucznia. Na podstawie zestawu form i ich cech w tym cząstkowym materiale osadowym (obiekty nie zostały wyeksplorowane) wydaje się, że osada ta pochodzi z końcowych okresów epoki brązu.

Rezumując, poszukiwania w Lelowicach na tym etapie należy uważać za zamknięte oraz uznać stanowisko kultury czasów lejewatych na Zachoiniu jako niedużą osadę, krótkotrwale zasiedloną, w związku z czym nie przedstawiającą pierwszorzędного znaczenia badawczego.

*Zakład Archeologii Małopolski
IHKM PAN w Krakowie*

BARBARA BURCHARD

REPORT ON THE SEARCH FOR THE FUNNEL BEAKER SETTLEMENT AT
LELOWICE, DISTR. PROSZOWICE, IN THE YEARS 1963 AND 1964

The search for a Funnel Beaker settlement, started in 1962 on the site named Zachoine at Lelowice, was continued in 1963 and 1964. The trial trenches, comprising an area of some 600 square m, have yielded only one concentration of Funnel Beaker features (four pits). On the other hand, the traces of Lusatian settlement were far more abundant. The Lusatian finds distributed all over the hill seem to belong to the Hallstatt C period. The search for the Funnel Beaker settlement at Lelowice has thus been brought to an end.